

Çocuk Edebiyatında Ölüm ve Yas (Ağlamak Güzeldir Kitap Örneği)

Death and Mourning in Children's Literature (Example of the Book it is Good to Cry)

Hatice KOYUNCU ^{(1),*}, Erhan AKIN ⁽²⁾

ÖZET

Çocuk edebiyatı yaşamın sadece olumlu tarafını ele almaz. Hayatın olumsuzluklarıyla da çocuğu yüzleştirir. Bu olumsuzluklar içinde ırkçılık, savaş, ölüm ve yas gibi zor konular vardır. Bu çalışmada bu konulardan ölüm ve yas temaları "Ağlamak Güzeldir" örneğiyle ele alınmıştır. Kitapta ölüm, çocuğa görelilik ilkesine uygun olarak somutlaştırılmış ve çocuğun anlamasını kolaylaştırmak için bir hikâye üzerinden anlatılmıştır. Ölümün yaşam kadar gerekli olduğu çocuklara hissettirilmiştir. Ayrıca yas olgusunun doğal ve utanılmayacak bir durum olduğu çocuklara anlatılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle yazılı ve görsel veriler toplanmış, elde edilen bulgular açıklanmıştır. Çocuğun ölümü anlamlandırabilmesi ve yas sürecini kolay atlatabilmesine yardımcı olması açısından "Ağlamak Güzeldir" kitabının bir bibliyoterapi olarak kullanılabilceği sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda kitabın kapak resminde ölümün simsiyah bir pelerin içinde ürkütücü bir şekilde temsil edilmesi çocuğun kitaptan ürkip kitabı okumak istemeyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Ölüm, Yas, Renkler, Ağlamak Güzeldir.

ABSTRACT

Children's literature does not only deal with the positive side of life. It also confronts the child with the negativities of life. These negativities include difficult topics such as racism, war, death and mourning. In this study, the themes of death and mourning are discussed with the example of "Crying is Good". In the book, death is concretized in accordance with the principle of relevance to the child and is told through a story to make it easier for the child to understand. Children are made to feel that death is as necessary as life. In addition, children were told that mourning was a natural and shameless situation. Written and visual data were collected using the document analysis method, and the findings were explained. It was concluded that the book "Crying is Good" can be used as a bibliotherapy in order to help the child make sense of death and get over the mourning process easily. At the same time, the cover picture of the book depicts death in a frightening way in a pitch-black cloak, and it has been concluded that the child may be frightened by the book and not want to read it.

Keywords: Children's Literature, Death, Mourning, Colors, It's Good to Cry.

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Siirt Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi, haticekoyuncu1983@hotmail.com, 0009-0009-0457-4363

² Prof. Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı Başkanı, erhanakin49@hotmail.com, 0000-0003-2372-9331

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :07.06.2024
Accepted/Kabul :30.06.2024
Published/Yayımlama :30.06.2024

Cited/Atf:

Koyuncu, H. & Akın, E. (2024). Çocuk edebiyatında ölüm ve yas (Ağlamak güzeldir kitap örneği), *Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi (BULSODER)*, 2 (1), 12-16.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nin hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı, çocuklara estetik bir haz kazandırmakla birlikte aynı zamanda onları hayata hazırlayan ve bunu çocukların gelişim dönemlerini göz önünde bulundurarak yapan bir disiplindir. Çocuk edebiyatı, Türk Dil Kurumu tarafından: “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazımı” olarak tanımlanır (TDK, 1998).

Çocuk edebiyatı çocuğa göreliği esas alarak metinler aracılığıyla çocuğun sosyalleşmesine, iç çatışmalarıyla baş etmesine yardımcı olur. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğu hayatın olumlu tarafları kadar olumsuz taraflarıyla da yüzleştirir. Bu eserler, çocuğu eğlendirmenin ve ona dilin güzelliklerini hissettirmenin dışında hayatı ve kendisini tanımaya da yardımcı olur (Sever, 2013). Çocuklar eserlerdeki kahramanlarla kendilerini özdeşleştirir ve hayatın gerçeklerini anlamaya çalışırlar. Ancak bu gerçekler içinde ırkçılık, savaş ve ölüm gibi zor konular vardır. Alan yazında bu konular “*Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı*” olarak adlandırılır (Şirin, 2007). Bu konulardan biri olan ölüm, çocuğun çok etkilendiği ve sürekli sorular sorduğu konulardan biridir.

Çocuğa bazen yaşadığı olaylar zor gelir ve onları anlamlandıramaz. Yetişkinler de çocuklara yaşadıkları zor olayları anlatmakta yetersiz kalabilir. Bu durumda çocuk edebiyatı aracılığıyla çocuğa güç durumlarla nasıl baş edileceği öğretilir. Ölüm de bu konulardan biridir. Ölümü yetişkinlerin bile anlamlandırması ve kabullenmesi zorken çocuk için bu daha da güçleşir. Çocuğun okuduğu kitaplardaki kişilerle kendini özdeşleştirmesi ölüm olgusunu anlamasını kolaylaştırır.

Ölüm, doğum gibi doğal bir süreçtir. Çocuk ölümle her an karşılaşabilir, evcil bir hayvanını ya da bir yakınını kaybedebilir. Bundan dolayı ölüm olgusunu çocuktan gizlemek çözüm değildir. Bazen büyüklerin de anlamlandırmakta zorlandığı ölüm gerçeğinin çocuk edebiyatı vasıtasıyla anlatılması çocuğun anlamasını kolaylaştırmaktadır. Ancak çocuk eserlerinde ölüm konusu çocuğun ruh dünyasında travmalar yaşatmayacak ve gelişim dönemleri dikkate alınarak ele alınmalıdır. Nitekim; nesne sürekliliğini henüz kazanmayan çocuk, ölen kişinin tekrardan canlanabileceğine inanır ve aynı zamanda ölümü ölen kişiye özel bir durum olarak görebilmektedir. İşlem öncesi dönem olarak adlandırılan bu dönemde çocuğa ölen kişinin uyuduğu söylenirse ölümü anlaması daha da zorlaşır. Çocuk artık uyumaktan korkabilir. Bundan ötürü ölüm çocuğa somutlaştırarak anlatılmalıdır. Ayrıca bu dönemde çocuk, benmerkezci olur ve ölümden kendini sorumlu tutabilir (Oltjenbruns, 2001). Bu yüzden ölüm konusu çocuk hassasiyeti dikkate alınarak işlenmelidir.

Bir kayıp sonrası yaşadığımız üzüntü olan yas “*Ağlamak Güzeldir*” kitabında doğal, utanılmayacak bir durum olarak belirtilir. Yaşanılan durum kabullendirilir. Çünkü bir kayıp yaşanılınca bireylerin ilk tepkileri kabullenmeme ve inkâr etme şeklindedir (Kubler-Ross, 2000, s.65). Çocuklarda yas süreci araştırmacılar tarafından ret ve inkâr, protesto, hüzün, öfke, suçluluk, umutsuzluk, kabullenme ve karar şeklinde ortaya çıktığı belirtilir (Sezer ve Saya, 2009).

Bu çalışmanın amacı, çocuk edebiyatında zor konular olarak bildiğimiz ölüm ve yas temalarını “*Ağlamak Güzeldir*” örneği üzerinde incelemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntem ve Modeli

Betimsel niteliğin imkanlarından yararlanılan bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Var olan kayıt ve belgeleri tetkik ederek veri elde eden doküman analizi, belgesel tarama olarak da bilinmektedir. Belli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini içine almakta olan doküman analizi yöntemlerinden betimsel tarama modeli çalışmanın modelini oluşturmaktadır (Karasar, 2005). Bu modele bağlı kalarak “*Ağlamak Güzeldir*” kitabı ölüm ve yas temaları açısından analiz edilerek incelenmiştir.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın evrenini çocuk edebiyatında yas ve ölümle ilgili araştırmalar oluştururken örneklemini ise “*Ağlamak güzeldir*” kitabın incelenmesi oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veri kaynağı olarak belgesel tarama kullanılarak çocuk edebiyatı, ölüm ve yas ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Doküman analiz yöntemiyle yazılı ve görsel veriler toplanmış ve elde edilen bulgular açıklanarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Glenn Ringtved'in kaleme aldığı "*Ağlamak Güzeldir*" çocuk kitabında küçük bir evde dört çocuk, büyükanneleriyle birlikte yaşarlar. Çocuklar yıllardır kendilerine bakmakta olan büyük annelerini çok sevmekteler. Bir gün büyükannelerine bir ziyaretçi gelir. Çocuklar bunun ölüm olduğunu anlar ve büyükanneleri için geldiklerinin farkındalar. Çocukların en büyüğü Nels ve Sonya üzüntüden gözlerini kapatır. Ortanca kardeş Kasper, ölümü görmezden gelmeye çalışır. Ancak sürekli yaramazlık peşinde olan Leya ise gözlerini ölümün üzerinden hiç ayırmaz. Çocuklar bir plan yaparlar. Ölümün tek arkadaşının gece olduğunu bildiklerinden gece boyu Ölüm'e kahve ikram edecekler ve onu büyükannelerinden uzak tutacaklardır. Çocuklar planladıkları gibi Ölüm'e sevdiği şekilde koyu ve sert kahve ikram ederler. Ancak ölüm kendini hazır hissettiğinde daha fazla kahve istemediğini belirtir. Leys, ölümün elini tutar, büyükannelerinin onlar için çok değerli olduğunu ve ölmesini istemediklerini söyler. Ölüm, çocukların anlamasına yardımcı olmak için şöyle bir hikâye anlatır: "Hüzün ve Yas adında iki erkek kardeş varmış. Keder ve üzüntü içinde kasvetli vadilerinde hiç yukarıya bakmadan yaşarlarmış. Tepelerinin zirvelerinde ise etrafına ışık saçan ve mutluluk içinde yaşayan Neşe ile Sevinç adında iki kız kardeş yaşarmış. Mutluluklarına gölge düşüren tek şey içlerinde hissettikleri bir eksiklikmiş. Birgün erkek kardeşler ile kız kardeşlerin yolları kesişmiş. Hüzün ile Sevinç ve Yas ile Neşe birbirlerine âşık olmuş ve ayrı yaşayamaz olmuşlar. Çifte düğünden sonra çiftlerden biri tepenin aşağısına, diğeri de yukarısına taşınmış. Ölüm zamanı geldiğinde Yas ve Neşe aynı gün, Üzüntü ve Sevinç de aynı gün ölmüş. Bir aradayken çok mutlu olduklarından birbirinden ayrı yaşayamamışlar." Aynı şeyin yaşam ile ölüm için de geçerli olduğunu; ölüm olmasa yaşamın, yağmur yağmasa güneşin, gece olmasa gündüzün değerinin olmayacağını çocuklara söyler. Çocuklar Ölüm'ün anlattıklarını pek anlamamakla birlikte ona hak verirler. Artık ölüm görevini yapmak için büyükannenin odasına çıkar. Kasper, ölümün arkasından gidip onu durdurmak ister. Ancak Nels, olması gerekenin bu olduğunu söyleyerek buna engel olur. Çocuklar Ölüm'ün "Uç Ruh. Uzağa uç" dediğini duyarlar ve telaşla büyükannenin odasına çıkarlar, büyükanne ölmüştür. Ölüm, çocuklara ağlamanın güzel ve utanılmayacak bir durum olduğunu, akıttıkları gözyaşlarının içlerindeki üzüntüyü götüreceğini söyledikten sonra gider. Çocuklar da sonraki yıllarda neşe ve hüzünleriyle birlikte yaşamaya devam ederler. Yas tuttuklarında ve ağladıklarında ölümün sözlerini hatırladıkları için içleri rahattır ve ağlasalar da bundan hiç utanmazlar.

Renkler

İnsanoğlu renkleri kullanarak soyut kavramları somutlaştırmıştır. Çocuklar için yazılan ve çizilen kitaplarda genellikle renklerden faydalanılır. Verilmek istenen duygu ve mesajlar renklerle desteklenir. "*Ağlamak Güzeldir*" kitabında da renklerin temaya uygun imgesel bir şekilde verildiği görülür. Resimlerde soğuk renklerden yeşil ve mavi, soluk ve nötr bir şekilde verilerek kasvetli ve sıkıcı bir atmosfer yaratılmaya çalışılmıştır (Şekil 1 ve 2.). Canlı renklerin Yoğun kullanıldığı resimlerin Neşe ve Sevinç kişilerinin geçtiği sayfalarda kullanıldığı görülür (şekil 3 ve 2.). Bu sayfalarda sıcak renklerden sarı ve kırmızı, canlı ve yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ölüm ise simsiyah bir pelerinle çizilmiştir (Şekil 1.). Nitekim siyah, ölümün ve yasin rengidir. Türkçede olumsuzluğu ifade etmek için genellikle siyahın eş seslisi olan "kara" kelimesi kullanılır.: kara gün, kara haber, kara toprak, karabasan... gibi sözcük grupları olumsuzluğu, korkuyu, ölümü, felaketi ifade etmek için kullanılır.

Şekil 1: (Ringtved, 2022)

Şekil 2: (Ringtved, 2022)

Şekil 3: (Ringtved, 2022)

Şekil 4: (Ringtved, 2022)

Ölüm

Kitapta ölüm olgusunun çocuca görelik ilkesine uygun olacak şekilde ve somutlaştırılarak ele alındığı görülmüştür. Ölüm bir misafir gibi gelir. Nitekim kitapta: “*Birgün büyükanneye bir ziyaretçi geldi*” ifadesine yer verilir (Ringtved, 2022). Hikâyede ölüm, siyah peleriniyle, insanoğlundaki izlenimini yansıtıcı şekilde çizilmiştir (Şekil 1.). Bilindiği üzere siyah, matemi, yası ve ölümü simgeler. Ancak ürkütücü dış görünüşüne karşı ölümün görüldüğü kadar korkunç bir şey olmadığını “*Ölümün simsiyah pelerininin altındaki kalbi, güzel bir günbatımı kadar kırmızıdır ve büyük bir yaşam sevinciyle atar*” ifadeleriyle yazar bunu okuyucuya hissettirir (Ringtved, 2022).

“*Ağlamak Güzeldir*” kitabında ölüm, yine ölümün kendisi tarafından, çocukların anlamasını kolaylaştırmak amacıyla bir hikâyeye üzerinden anlatılır. Hikâyede her şeyin zıddıyla var olduğu anlatılmak için hüznün, neşe, yas, sevinç somutlaştırılarak hikâyede yer alır. Bu zıtlıklardan yararlanılarak ölümün yaşam kadar gerekli olduğu belirtilir.

Yas

Bir kayıp sonrası yaşanan üzüntü yas olgusuyla adlandırılır. İnsanlığın varoluşundan bu yana, her kültür ve millette farklılaşsa da ölümden sora bir yas süreci vardır. “*Ağlamak Güzeldir*” kitabında büyükannelelerini kaybeden çocuklara ölüm kişisinin: “*Ağlamak güzeldir, bundan sakın utanmayın. Bırakın gözyaşlarınız, tuttuğunuz yas ve içinizi kaplayan üzüntüyle akıp gitsin*” ifadelerini kullandığı görülmektedir (Ringtved, 2022). Böylece çocuklara yas tutmanın doğal ve utanılmayacak durum olduğu anlatılır.

Yaşlı Karakter

Kitapta ölüm, yaşlı bir karakter olan büyükanne üzerinden ele alınır. “*Ölüm’ün büyükanneleleri için geldiğini ve onun fazla zamanının kalmadığını biliyorlardı*” (Ringtved, 2022). Kitaptaki bu ifadeler, ölüme biyolojik bir tükenme ile yaklaşıldığını gösterir. Çocukların ölümün kendilerinden biri için değil yaşlı olan büyükanneleleri için geldiğini bilmeleri, onların da ölümü böyle benimsedikleri anlaşılır. Aynı zamanda ölümün kendisinin de kitapta, yaşlı bir karakter olarak çizilmesi (Şekil 1.) ölümün daha çok yaşlılıkla ilgili bir olgu olduğu belirtilmek istendiği izlenimi yaratılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ölüm ve yas yaşamın doğal bir sürecidir. Çocuk her an bu olgularla karşılaşabilir. Bazen yetişkinlerin bu konuları aktarmada zorlandıkları görülür. Bu durumda çocuk edebiyatından yararlanmak önemlidir. Ancak ölüm ve yas konuları çocuğun düzeyine uygun ve ruh dünyasında travmalar yaratmayacak şekilde ele alınmalıdır.

Kitapta ölüm, uyku, ayrılık, yolculuk gibi benzetmelerle değil daha gerçekçi bir şekilde anlatılır. Bu durum, Şen (2016) 'in Sevin Ak'ın romanlarında ölüm olgusu üzerine yaptığı incelemede ulaştığı sonuçla örtüştüğü görülür. Yine Şen (2016) 'in söz konusu çalışmasında incelediği romanlarda, ölümün merkezi bir yere konumlandırılmadığı sonucuna ulaşır. Ancak "Ağlamak Güzeldir" kitabında ölümün baş karakter olarak ele alındığı, ölüm konusunun direkt aktarıldığı görülür. Bu açıdan farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Çocuğun ölümü anlamlandırabilmesi ve akabinde gelen yas sürecini daha kolay atlatabilmesi açısından kitap bir bibliyoterapi olarak kullanılabilir. Baş ve Kara (2022) da "Boşluk" üzerinde yaptıkları incelemede kitabın bibliyoterapiye kaynak olabileceğini belirtmeleri bu çalışmayla ortak bir sonuca ulaşıldığını göstermektedir.

"Ağlamak Güzeldir" kitabının çocuğa görelilik ilkesine uyararak ele alındığı görülür. Ölüm, bir misafir olarak gelir ve böylece somutlaştırılır. Ölümün kendisi, ölümü bir hikayeye anlatması, çocukların ölüm olgusunu anlamalarını kolaylaştırır. Kitapta ağlamaktan utanılmaması gerektiğinin belirtilmesi; çocukların yas sürecini normal, doğal bir durum olarak görmelerine yardımcı olacaktır.

Görsellerle ilgili yapılan analizde renklerin temaya uygu verildiği görülmektedir. Yazar ölümü simsiyah bir pelerin içinde sunarak gerçekçi bir temele oturtmayı amaçlamıştır. Ancak kitabın kapağında da yer verilen ölüm temsili; çocuğu ürkütüp kitaptan korkmasına, kitaba karşı bir önyargının oluşmasına sebep olabilir.

KAYNAKÇA

- Baş, B., & Kara, A. (2022). Çocuk edebiyatında aykırı bir tema: Yas 'boşluk' örneği. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 207-218.
- Karasar, N. (2005). *Betimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kubler-Ross, E. (2000). Ölüm ve ölmek üzerine, Banu Büyükkal (çev.). Boyner.
- Oltjenbruns K. A. (2001). Developmental context of childhood: Grief and re-grief phenomena. In Stroebe M. S., Hansson R. O., Stroebe W., Schut H. (Eds.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping, and care* (pp. 169–197). APA Press.
- Ringtved, G. (2022). Ağlamak güzeldir. İksatır Yayınevi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayınevi.
- Sezer, S. & Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 151-165.
- Şen, E. (2016). Çocuk edebiyatında bir yaşam gerçekliği olarak ölüm olgusu üzerine bir inceleme (Sevim Ak örneği). *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 14-23.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Kök Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (1998). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.